

Chapter 2: Immigrants and war refugees from Ukraine on the Polish labour market: opportunities and challenges¹

Rozdział 2. Migranci i uchodźcy wojenni z Ukrainy na polskim rynku pracy: szanse i wyzwania¹

Introduction

Poland, once treated as a typical country of emigration, has undergone a significant transformation over the last dozen years or so, becoming a country of both emigration and immigration, and today perhaps above all a country of immigration. Because emigration from Ukraine has played a key role in this process, we shall focus on this specific group of immigrants in this paper. A point of importance here, and one we shall highlight, is that this group is highly diversified: it embraces economic migrants as well as those who arrived in Poland following the outbreak of full-blown war in Ukraine on 24 February 2022. This diversity is very significant in terms of integration, migration plans and strategies, and also the migrants' participation on the Polish labour market; the latter aspect is the one we shall focus on.

2.1. Immigrants from Ukraine on the Polish labour market before the war: why is it important?

The number of immigrants in Poland in 2011 was (according to the National Census of 2011) approximately 110,000. Immediately before the pandemic the number of immigrants was estimated at around 2.2 million (Statistics Poland 2020). The difference between these two numbers shows what a long road Poland has taken: from a typical country from which people emigrated, to a country that has become one of the main destinations

¹ The paper draws from the results of activities in the research programme "Between Ukraine and Poland" within the programme Excellence Initiative – Research University under the auspices of the Centre of Excellence in Social Sciences at the University of Warsaw.

Wprowadzenie

Polska, która była traktowana jako jeden z typowych krajów emigracji, przeszła w ciągu minionych kilkunastu lat istotną transformację, stając się krajem emigracyjno-immigracyjnym a dziś, być może, już przede wszystkim krajem imigracji. Kluczową rolę w tym procesie odegrała emigracja z Ukrainy, w związku z tym w tym tekście zajmujemy się tą grupą imigrantów. Co istotne, i to element, który będziemy podkreślać, jest to grupa silnie zróżnicowana: należą do niej migranci zarobkowi i te osoby, które dotarły do Polski po wybuchu pełnowymiarowej wojny w Ukrainie 24 lutego 2022 r. To zróżnicowanie ma bardzo duże znaczenie, jeśli chodzi o sytuację integracyjną, plany i strategie migracyjne, ale także wymiar uczestnictwa w polskim rynku pracy, a to jest aspekt, na którym się skupimy.

2.1. Imigranci z Ukrainy na polskim rynku pracy przed wybuchem wojny – dlaczego to ważne?

Liczba imigrantów w Polsce w 2011 roku (jak wykazał Narodowy Spis Powszechny 2011) wynosiła około 110 tysięcy osób. Tuż przed pandemią liczba imigrantów została oszacowana na ok. 2,2 mln osób (GUS 2020). Różnica między tymi dwiema liczbami pokazuje, jak duża zmiana się dokonała w Polsce: z typowego kraju emigracji w kraj, który stał się jednym z najważniejszych celów, jeśli chodzi o imigracje w Unii Europejskiej (Górny et al. 2010; Okólski i Wach 2020). W momencie,

¹ Tekst wykorzystuje wyniki działań w programie badawczym „Pomiędzy Ukrainą i Polską” realizowanym w ramach programu pn. *Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza* pod auspicjami Centrum Doskonałości w Naukach Społecznych UW.

in terms of immigration in the European Union (Górny et al. 2010; Okólski and Wach 2020). At the moment of writing this paper (late 2023), the credibility of migration data was under discussion, in particular regarding economic migrants coming into Poland, as a result of irregularities occurring in the issuing of visas and the statistical control of this process. However, regardless of this aspect, even assuming that the stock of immigrants in Poland had risen to approximately 2 million means we are dealing with a fundamental change in the status of our country, which is very often described today as a new immigration country (Górny and Kaczmarczyk 2019 and 2020).

This means change not only in purely quantitative terms (a jump in the number of immigrants), but also change in a few significant qualitative aspects. First of all, in new regions or countries of immigration the receiving population is usually fairly homogenous (McAreavey 2017; McAreavey and Argent 2018); and indeed, when the influx of immigrants from Ukraine increased, the Polish population was on the whole homogenous in an ethnic sense. Secondly, the nature of migration to Poland was specific: it was above all economic, and to a large degree temporary and circular (meaning it was based on relatively brief and regularly recurring stays in Poland (Górny 2017)). Thirdly, Poland was an example of a country in which there was practically no developed ethnic economy (especially in the context of the Ukrainian group) that could play a very important role in the process of absorbing new immigrants. And fourthly, and at the same time most importantly, a feature of countries that are new destinations for migration is that they very often lack not only established procedures but also institutions for supporting migrants, and in particular their integration. Poland is a country that not only still lacks an immigration strategy, but also has practically no general integration policy that would reach beyond certain narrowly defined groups (this refers above all to those with refugee status, in the extent defined by the Geneva Convention – the 1951 Refugee Convention) (Okólski and Wach 2020).

Immigrants from Ukraine have played the greatest role in Poland's transition to the status of new country of immigration. At the turn of 2022, the number of such immigrants was estimated to be around 1.3 million. Workers from Ukraine were predominant in practically

gdy powstawał ten tekst (koniec 2023 roku) toczyła się dyskusja, na ile wiarygodne są dane dotyczące migracji – zwłaszcza zarobkowych – do Polski, co miało związek z nieprawidłowościami na poziomie wydawania wiz i kontroli statystycznej tego procesu. Niezależnie od tego, nawet jeśli przyjmiemy, że zasób imigrantów w Polsce zwiększył się do ok. 2 mln osób oznacza to, że mamy zasadniczą zmianę statusu naszego kraju, który jest bardzo często określany teraz jako nowy kraj imigracyjny (Górny i Kaczmarczyk 2019 i 2020).

To oznacza nie tylko zmianę o charakterze czysto ilościowym (skokowy wzrost liczby imigrantów), ale także kilka istotnych aspektów jakościowych. Po pierwsze, nowe regiony albo kraje imigracji cechują się zwykle tym, że populacja przyjmująca jest dość jednolita (McAreavey 2017; McAreavey i Argent 2018); i rzeczywiście, polska populacja w momencie zwiększenia napływu imigrantów z Ukrainy była w zasadzie homogeniczna w sensie etnicznym. Po drugie, migracja do Polski miała specyficzny charakter: była przede wszystkim zarobkowa oraz w dużej mierze czasowa i cyrkulacyjna (tzn. bazowała na relatywnie krótkich i cyklicznie powtarzających się pobytach w Polsce (Górny 2017)). Po trzecie, Polska jest przykładem kraju, w którym w zasadzie nie ma rozwiniętej gospodarki etnicznej (zwłaszcza w kontekście grupy ukraińskiej), która to gospodarka może odgrywać bardzo ważną rolę w procesie absorpcji nowych imigrantów. I po czwarte i zarazem najważniejsze, cechą krajów – nowych celów migracyjnych – jest to, że wielokrotnie brakuje w nich nie tylko rozwiązań systemowych, ale także instytucji, które wspierałyby migrantów, a zwłaszcza ich integrację. Polska to kraj, który nie tylko nie ma wciąż strategii imigracyjnej, ale też nie ma w zasadzie powszechnej polityki integracyjnej, czyli takiej polityki, która wykraczałaby poza pewne wąsko zdefiniowane grupy (chodzi przede wszystkim o osoby ze statusem uchodźcy, w wymiarze zdefiniowanym przez Konwencję Genewską – Konwencję dotyczącą statusu uchodźców z 1951 r.) (Okólski i Wach 2020).

Największą rolę w przejściu Polski do statusu nowego kraju imigracyjnego odegrali imigranci z Ukrainy. Na początku roku 2022 liczba takich imigrantów była szacowana na około 1,3 mln osób. Udział pracowników z Ukrainy był dominujący w zasadzie we wszystkich kategoriach imigrantów, niezależnie od tego, czy przy-

all immigrant categories, irrespective of whether they had come to Poland on work permits, declarations of intent to give employment registered by employers, or seasonal work permits. The Ukrainian population in Poland before the outbreak of full-scale war in Ukraine differed significantly from that after that date. It was highly masculinised, work-oriented, and relatively well educated (Górny and Kaczmarczyk 2020; Kaczmarczyk 2023).

Going by the numbers of declarations registered in different municipalities between 2012 and 2017, we can see the scale of change taking place in Poland where immigration from Ukraine is concerned. In 2012, apart from the Mazowieckie voivodeship, we had relatively few cases of migration, whereas by 2017 there was already a visible intensification of migration to the largest agglomerations in Poland, as well as a slow spillover of immigrants throughout the country (cf. Górny and Śleszyński 2019).

How has this increasingly mass-scale immigration been changing the Polish labour market? To begin with, immigrants were seen only in certain sectors (starting with agriculture), and over time they took on a very big role in them, and in some (for example the agriculture mentioned above) they even acquired a dominant role. Our research shows that on those farms that employ foreigners, the share of foreign labour often exceeds 90% (Górny et al. 2018). Finally, one could observe a very distinct quantitative impact of immigration from Ukraine on the aggregate level of the Polish labour market, and this was shown in particular by a very important study by Strzelecki, Growiec and Wyszynski (2020). From the very start we also asked about the extent to which workers from Ukraine should be treated as complementary or substitutive (cf. Górny et al. 2018), and – leaning rather towards the former – we wondered what impact they might be having on wage levels. Although we rejected the thesis that migrants contribute to a lowering of wages, among others Strzelecki (2020) indicated that their presence could lead to wage compression. Finally, it had become clear that since the mid-2010s that immigration into Poland should not be reduced solely to the level of the labour market. We knew that it would have an impact on consumption, on the housing market, on public services, and also – and arguably positively – on the economic activity of domestic workers.

jechali do Polski na podstawie zezwoleń na pracę, czy oświadczeń o zamiarze powierzenia zatrudnienia rejestrowanych przez pracodawców, czy zezwoleń na pracę sezonową. Ukraińska populacja w Polsce przed pełnowymiarową wojną w Ukrainie była istotnie różna od tej wojennej. Populacja ta była silnie zmaskulinizowana, zorientowana na pracę i relatywnie dobrze wykształcona (Górny i Kaczmarczyk 2020; Kaczmarczyk 2023).

Biorąc pod uwagę liczby oświadczeń, które były rejestrowane w poszczególnych gminach między rokiem 2012 i 2017 widzimy skalę zmian, jaka nastąpiła w Polsce, jeśli chodzi o imigrację z Ukrainy. W 2012 roku, poza województwem mazowieckim, mieliśmy do czynienia ze stosunkowo nielicznymi przypadkami migracji, a w roku 2017 widoczna już była intensyfikacja migracji do największych aglomeracji w Polsce, ale także powolne rozlewanie się imigrantów po terytorium całego kraju (por. Górny i Śleszyński 2019).

Jak ta coraz bardziej masowa imigracja zmienia polski rynek pracy? Imigranci pojawili się początkowo jedynie w wybranych sektorach (poczynając od rolnictwa) i z czasem odegrali w nich bardzo dużą rolę, a w niektórych – takim przypadkiem jest choćby rolnictwo – wręcz rolę dominującą. Z naszych badań wynika, że w tych gospodarstwach rolnych, które zatrudniają cudzoziemców, udział cudzoziemskiej siły roboczej często przekracza 90% (Górny i in. 2018). Wreszcie, dało się zauważyć bardzo wyraźny ilościowy wpływ imigracji z Ukrainy na zagregowany poziom polskiego rynku pracy i to pokazało przede wszystkim bardzo ważne badanie Strzeleckiego, Growcia i Wyszynskiego (2020). Od samego początku zadawaliśmy też pytanie, na ile pracownicy z Ukrainy powinni być traktowani jako komplementarni czy też jako substytucyjni (zob. Górny i in. 2018), a skłaniając się raczej do tego pierwszego wariantu zastanawialiśmy się, jaki może być ich wpływ na poziom płacy. Odrzucaliśmy tezę, że migranci przyczyniają się do obniżenia poziomu płac, ale m.in. Strzelecki (2020) wskazywał, że ich obecność może prowadzić do kompresji płac. Wreszcie, od drugiej połowy lat 2010. stawało się jasne, że imigracja do Polski nie powinna być sprowadzana wyłącznie do poziomu rynku pracy. Wiedzieliśmy, że będzie oddziaływać na konsumpcję, na rynek mieszkaniowy, usługi publiczne, ale także – i zapewne pozytywnie – na aktywność ekonomiczną pracowników krajowych.

2.2. Institutional context: the EU Temporary Protection Directive, and the “special law”

Very soon after the outbreak of the full-scale war in Ukraine, from as early as March 2022, the Temporary Protection Directive (TPD) was activated. This had been introduced into the legal order of the European Communities back in 2001, and this was the first time it had been used in practice. Its provisions are – as they were meant to be – quite general. They define the requirements as to the character of the support² and the minimum standards of this support. Although it constituted a point of reference for the Polish legislators, our conversations with employees at the Minister of the Family and Social Policy show that from the start of the war and the wave of refugees flowing into Poland it was recognised that certain solutions relating specifically to the situation in our country would be essential, and that if the TPD directive had not been implemented we would have probably had similar measures in Polish law. On 12 March 2022, because of the armed conflict in Ukraine, the Act on help for the citizens of Ukraine came into effect;³ from hereon we shall refer to this as the “special law”. Its main purpose was of course to legalise the stay of Ukrainian citizens in Poland, although its scope was significantly broader than anticipated in the TPD. For example refugees from Ukraine were granted full access to the labour market, full freedom to conduct economic activity, full access to various public services, and finally financial support. Worth pointing out is that some provisions of the special law came with restrictions: support based on this law was granted exclusively to Ukrainian citizens and their spouses who arrived in Poland on 24 February 2022 or later (in other words, from the moment of the outbreak of war).

One may conclude upon looking at these solutions, and bearing in mind that Ukrainian citizens were not only admitted onto the Polish labour market, but were also granted the right to mobility within Poland and the European Union (based on the TPD and legislation of other Member States), that in practice these measures are very similar to the free movement of persons, that is, to

2 This refers to such things as issues of legalising one's stay, i.e. resident permits and visas, the registration system, terms of employment and conducting business activities, and access to public services.

3 Journal of Laws [Dz.U.] 2022, No. 583.

2.2. Kontekst instytucjonalny: unijna dyrektywa dotycząca ochrony czasowej i „specustawa”

Bardzo szybko po wybuchu pełnowymiarowej wojny w Ukrainie, bo już w marcu 2022 roku została aktywowana dyrektywa dotycząca ochrony czasowej (Temporary Protection Directive – TPD). Została wprowadzona do porządku prawnego Wspólnot Europejskich w roku 2001 i po raz pierwszy wykorzystana w praktyce właśnie po wybuchu wojny w Ukrainie. Jej zapisy są – zgodnie z intencjami – dość ogólne. Definiuje ona wymogi co do charakteru wsparcia² oraz minimalne standardy tej pomocy. Dla polskich legislatorów ta dyrektywa była punktem odniesienia, ale z naszych rozmów z pracownikami Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej wynika, że od wybuchu wojny i fali uchodźczej do Polski uznano, że będą niezbędne pewne rozwiązania odnoszące się konkretnie do sytuacji w naszym kraju i gdyby dyrektywa TPD nie była wprowadzona, to i tak prawdopodobnie mielibyśmy zbliżone rozwiązania w polskim prawie. 12 marca 2022 r. weszła w życie Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa³, którą dalej będziemy nazywali specustawą. Jej głównym celem była oczywiście legalizacja pobytu obywateli ukraińskich w Polsce, ale jej zakres był istotnie szerszy od tego przewidzianego w dyrektywie TPD. I tak, uchodźcy z Ukrainy uzyskali pełny dostęp do rynku pracy, pełną swobodę prowadzenia działalności gospodarczej, pełny dostęp do różnego typu usług publicznych i wreszcie wsparcie finansowe. Warto jednak zaznaczyć, że część zapisów specustawy ma charakter ograniczający: wsparcie na mocy specustawy zostało przyznane tylko i wyłącznie obywatelom Ukrainy oraz ich małżonkom, którzy dotarli do Polski 24 lutego 2022 roku lub później (czyli od momentu wybuchu wojny).

Jeśli przyrzeć się tym rozwiązaniom i wziąć pod uwagę, że obywateli Ukrainy nie tylko dopuszczono do polskiego rynku pracy, ale także uzyskali oni prawo do mobilności na obszarze Polski i Unii Europejskiej (na podstawie TPD oraz legislacji innych państw członkowskich), to można skonkludować, że w praktyce rozwiązania te są bardzo zbliżone do swobody przepływu osób, czyli

2 Chodzi m.in. o: kwestie legalizacji pobytu, czyli dokumenty pobytowe i wize, system rejestracji, warunki zatrudnienia i podejmowania działalności gospodarczej, dostęp do usług publicznych.

3 Dz.U. 2022 poz. 583.

rights Polish citizens have been able to exercise since 2004, when Poland became a member of the European Union. This observation seems significant in the context of analysing the process of migration between Ukraine and Poland, as well as the patterns of institutional integration of Ukrainian citizens in Poland.

2.3. Migrants – escapees – refugees:⁴ selected structural attributes

The special law introduced the rule that people from Ukraine who want to receive support in Poland (and also have access to the labour market) should register in the PESEL database and at the same time obtain the so-called UKR status (hereinafter PESEL UKR). Table 1 shows the composition of the population of war refugees from Ukraine registered in this database at two points in time: in December 2022, and in June 2023.

rozwiązań, z których obywatele polscy mogli korzystać po roku 2004, czyli od momentu, kiedy Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Ta uwaga wydaje się istotna w kontekście analizy procesu migracji między Ukrainą i Polską, a także wzorców integracji instytucjonalnej obywateli Ukrainy w Polsce.

2.3. Migranci – uciekinierzy – uchodźcy⁴: wybrane cechy strukturalne

Specustawa wprowadziła zasadę, że osoby z Ukrainy, które chcą dostać w Polsce wsparcie (a także mieć dostęp do rynku pracy) powinny się rejestrować w bazie PESEL i uzyskać jednocześnie tzw. status UKR (dalej PESEL UKR). Tabela 1. przedstawia strukturę populacji uchodźców wojennych z Ukrainy zarejestrowanych w tej bazie danych w dwóch punktach czasowych: grudniu 2022 roku i czerwcu 2023 roku.

Table 1. Migrants – escapees – refugees: basic structural attributes of Ukrainian citizens registered in the PESEL UKR database, December 2022 and June 2023

Tabela 1. Migranci – uciekinierzy – uchodźcy: podstawowe cechy strukturalne obywateli Ukrainy zarejestrowanych w bazie PESEL UKR, grudzień 2022 i czerwiec 2023

	December 2022 / Grudzień 2022		June 2023 / Czerwiec 2023	
	Number / Liczba	Share % / Udział %	Number / Liczba	Share % / Udział %
Children (0-17) / Dzieci (0-17 lat)	432,621	45.57	396,600	40.14
Productive age (M: 18-65; F: 18-60) / Wiek produkcyjny (M: 18-65; K: 18-60)	455,834	48.01	526,586	53.29
Women / Kobiety	361,145	38.04	388,592	39.33
Men / Mężczyźni	94,689	9.97	137,994	13.96
Post-productive age / Wiek po-produkcyjny	60,926	6.42	64,964	6.57
Women / Kobiety	52,019	5.48	54,910	5.56
Men / Mężczyźni	8,907	0.94	10,054	1.02
Total / Razem	949,381	100	988,150	100

Source: Own elaboration based on PESEL UKR data. / Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PESEL UKR.

4 We indicate here the diversity of the Ukrainian immigrant population in Poland. However, it should also be noted that there is no uniform approach to the terminology used for describing those who arrived in Poland after the outbreak of full-scale war, and who were covered by the rules introduced by the TPD and Special Law. Due to the legal solutions adopted, they are not refugees (although some of them initiate the refugee procedure and may obtain such status). This is why we frequently use the term “war refugee”, or “person under temporary protection”.

4 W tekście tym wskazujemy na zróżnicowanie populacji imigrantów z Ukrainy w Polsce. Trzeba jednak również zauważyć, że nie ma jednolitego podejścia do terminologii, która mogłaby być używana wobec osób, które dotarły do Polski po wybuchu pełnowymiarowej wojny i zostały objęte zasadami wprowadzonymi przez TPD i specustawę. Ze względu na przyjęte rozwiązania prawne nie są one uchodźcami (choć część osób inicjuje procedurę uchodźczą i status taki może uzyskać). Dlatego też używamy często pojęcia „uchodźca wojenny” albo „osoba objęta ochroną tymczasową”.

What can we tell from the above data? Well, in June 2023 there were approximately one million people registered in the PESEL UKR database. Very significantly, over 600,000 had the UKR status at some point, but later lost this when leaving Poland – either by returning to Ukraine, or moving to another country. Equally important is that apart from this PESEL UKR sub-system, which covers those who arrived in Poland after the outbreak of full-blown war (although they may have been in Poland earlier), at the same time there were about 1.3 million Ukrainian citizens registered in the main Polish PESEL system, meaning that the total Ukrainian population in the country was a lot greater than Table 1 suggests, and probably exceeded 2 million people (probably, since it is hard to properly assess the reliability of PESEL data).

Of course it is not only the scale that determines the importance of the Ukrainian refugee population in Poland. The composition of this population is equally as important. According to the data for June 2023 presented in Table 1, 43% of this group are minors (aged up to 17 years old), and almost 7% are elderly persons. It has to be stressed here that this is a completely unprecedented situation in Poland's modern history: for the first time, the immigrants who arrived in Poland were not (almost exclusively) people of productive age. Previously, before the outbreak of the war in Ukraine, over 90% of all migrants from Ukraine were of productive age, and moreover they were obviously oriented for taking up gainful employment. If we exclude minors, about 75% of the population of war refugees from Ukraine are women, which comes as no surprise considering Ukrainian legislation concerning who can cross the border.

Unfortunately, registration data cannot provide us with broader information regarding the population of Ukrainians in Poland, including war refugees. As such, for the rest of this part of the chapter we will be referring to survey results. Two surveys were conducted on a research panel by the Centre for Migration Research at the University of Warsaw (within the activities of the Centre of Excellence in Social Sciences) from the summer of 2022 (Górny and Kaczmarczyk 2023). The surveys were conducted in mid 2022 (*ibid.*) and in the first quarter of 2023 (Górny et al, 2024, in print). A third survey is that of the National Bank of Poland, based on

Co wynika z tych danych? Otóż, zarejestrowanych w bazie PESEL UKR w czerwcu 2023 roku było około miliona osób. Co bardzo istotne, ponad 600 tysięcy osób w pewnym momencie miało status UKR, ale potem go utraciło, wyjeżdżając z Polski i wracając do Ukrainy albo przemieszczając się do innego kraju. Co równie istotne, poza podsystemem PESEL UKR, który obejmuje te osoby, które dotarły do Polski po wybuchu pełnowymiarowej wojny (choć mogły być w Polsce wcześniej), w polskim systemie PESEL w tym czasie zarejestrowanych było około 1,3 mln obywateli Ukrainy, co oznacza, że cała ukraińska populacja jest dużo większa niż to wynika z danych w Tabeli 1 i zapewne przekracza liczbę 2 mln osób (zapewne, bowiem trudno w pełni ocenić wiarygodność danych systemu PESEL).

Oczywiście nie tylko skala decyduje o wadze populacji uchodźczej z Ukrainy w Polsce. Równie duże znaczenie ma struktura tej populacji. Z danych za czerwiec 2023 roku, przedstawionych w Tabeli 1 wynika, że 43% tej grupy to dzieci (0-17 lat), a blisko 7% to osoby starsze. Trzeba podkreślić, że jest to zupełnie niespotykana sytuacja w nowożytnej historii Polski: po raz pierwszy imigranci, którzy do Polski przyjechali to nie (niemal wyłącznie) osoby w wieku produkcyjnym. Wcześniej, przed wybuchem wojny w Ukrainie, ponad 90% wszystkich migrantów z tego kraju to były osoby w wieku produkcyjnym, co więcej, z oczywistą orientacją na podejmowanie pracy zarobkowej. Jeżeli pominąć osoby niepełnoletnie, to w populacji uchodźców wojennych z Ukrainy około 75% stanowią kobiety i nie jest to zaskakujące, jeśli bierze się pod uwagę reguły prawne obowiązujące w Ukrainie i dotyczące możliwości przekraczania granicy.

Niestety dane rejestrowe nie mogą nam dostarczyć szerszych informacji na temat populacji Ukraińców w Polsce, w tym także uchodźców wojennych. Dlatego w dalszej części tego punktu rozdziału będziemy odwoływać się do wyników badań sondażowych. Dwa z nich zostały przeprowadzone na panelu badawczym, który realizowany jest przez zespół Ośrodka Badań nad Migracjami UW (w ramach działań Centrum Doskonałości w Naukach Społecznych) od lata 2022 roku (Górny i Kaczmarczyk 2023). Badania te miały miejsce w połowie 2022 roku (tamże) i w pierwszym kwartale 2023 roku (Górny i in. 2024 w druku). Trzecie badanie jest

different sampling methodology, but in many respects complementary (Chmielewska-Kalińska, Dudek and Strzelecki 2022).

What do these surveys reveal? First of all, more than half (about 60% in mid-2022) of the Ukrainian citizens arrived in Poland with their children, but most (about 80%) left family members behind in Ukraine. These are usually parents, but also partners, spouses, those who cannot or simply do not want to leave. Those who have arrived in Poland have very favourable educational profiles. According to the CMR/CESS survey from 2022, over 60% of the adults have higher education. Unfortunately this does not equate to a high level of language skills. Although the fact is that Ukrainians find it relatively easy to communicate in Poland, the surveys show that approximately 50% of the war refugees in mid-2022 did not speak Polish, and barely 5% claimed to speak Polish well or very well.

Two more characteristics of the war refugee population are interesting in that they are not obvious from the point of view of earlier experiences with the influx of forced migrants. First, according to the survey data from 2022, a large portion of war refugees supported themselves through their own work and savings (their own or from family); only further down the list was support from non-governmental organisations, and also support provided by the Polish state. Secondly, a very small portion of this population had stayed or were staying at organised support centres; the survey results suggest that in mid-2022 the share of such persons was less than 10% (Górny and Kaczmarczyk 2023).

The migration plans of the war refugees constitute another important issue, a topic that is absolutely fundamental from the point of view of considering the group's future. The studies available to us indicate that the most appropriate term describing this aspect is uncertainty. Depending on the survey, from 30 to 40% of those who arrived in Poland since the outbreak of war indicated that they did not know what their future would be, or how long they would be staying in Poland for. At the same time the most recent studies indicate that there is a growing share of those already knowing they will be staying in Poland for a few years or perhaps even for good (Chmielewska-Kalińska et al., 2022; Górny et al.,

prorowadzone w Narodowym Banku Polskim i bazuje na odmiennej metodologii doboru próby, ale pod wieloma względami jest komplementarne (Chmielewska-Kalińska, Dudek i Strzelecki 2022).

Co wynika z tych badań? Po pierwsze, ponad połowa (ok. 60% w połowie 2022 roku) obywateli Ukrainy dotarła do Polski ze swoimi dziećmi, ale też większość (ok. 80%) pozostawiła w Ukrainie jakichś członków rodziny. Zwykle są to rodzice, ale także partnerzy, małżonkowie, ci, którzy z Ukrainy nie mogą albo po prostu nie chcą wyjechać. Osoby, które dotarły do Polski, mają bardzo korzystne profile edukacyjne. Z badań CMR/CESS z 2022 roku wynika, że ponad 60% osób dorosłych to osoby z wyższym wykształceniem. Nie oznacza to niestety, że jest to równoznaczne z wysokimi kompetencjami językowymi. Faktem jest, że Ukraińcom w Polsce relatywnie łatwo jest się porozumieć, ale z badań sondażowych wynika, że około 50% uchodźców wojennych w połowie 2022 roku nie znało języka polskiego, a zaledwie 5% zadeklarowało znajomość dobrą albo bardzo dobrą.

Dwie kolejne cechy populacji uchodźców wojennych są o tyle ciekawe, że nieoczywiste z perspektywy wcześniejszych doświadczeń związanych z napływem migrantów przymusowych. Po pierwsze, z danych sondażowych z 2022 roku wynika, że duża część uchodźców wojennych utrzymywała się z własnej pracy oraz z oszczędności (własnych lub rodziny). Dopiero na dalszych miejscach znalazło się wsparcie ze strony organizacji pozarządowych, ale także wsparcie ze strony polskiego państwa. Po drugie, bardzo niewielka część tej populacji przebywała i przebywa w zorganizowanych centrach wsparcia. Z danych sondażowych wynika, że w połowie 2022 roku osób takich było mniej niż 10% (Górny i Kaczmarczyk 2023).

Kolejną istotną kwestią są plany migracyjne uchodźców wojennych i jest to temat zupełnie fundamentalny z perspektywy rozważań na temat przyszłości tej grupy. Badania, którymi dysponujemy, wskazują, że najbardziej adekwatnym terminem, który opisuje ten wymiar to niepewność. W zależności od badania od 30 do 40% osób, które dotarły do Polski od momentu wybuchu wojny, wskazywało, że nie wie, jaka będzie ich przyszłość, jak długo w Polsce pozostaną. Jednocześnie ostatnie badania wskazują, że zwiększa się udział osób, które wiedzą

2024, in print). And this is key information, not only for the migrants themselves, but also for those involved in social and economic policy in Poland.

And finally the last thing that we must not forget. As we have already written, apart from the million war refugees from Ukraine in the PESEL database, there are also about 1.3 million others who can be treated as immigrants. In the sample for the survey conducted by CMR/CESS in 2022, approximately 40% of the respondents were people who had arrived in Poland earlier. Some of them could have obtained refugee status or temporary protection if they left Poland and re-entered, although it is clear that this was not possible for all of them. However, we have no doubt that all of these people are affected by the war in some way, therefore although we often distinguish between these two populations in our studies, the distinction is on many occasions entirely artificial. As such, in the context of social policy or labour market policy, it seems reasonable to take into account the varied population of Ukrainian citizens residing in Poland.

2.4. Integration on the labour market: models and determinants

The context for further reflections comprises the studies to date on integration among immigrants. Irrespective of the fact that there is lively discussion concerning the very essence of this notion, and how it is grasped in normative terms (Favell 2019; Grzymała-Kazłowska and Phillimore 2018; Schinkel 2018; Scholten 2022), of the few different aspects of integration, the one usually referred to as structural may be treated as being crucial (Garcés-Mascareñas and Penninx 2016). At the structural level, integration refers to the process of immigrants or refugees becoming incorporated into a given country's institutions, the key ones being the labour market, the social security system, the education system, and the health care system; in regard to the labour market, most studies focus on such attributes as the employment, income and status of immigrants on this market in general, and in its particular sectors (Bosswick and Heckmann 2006; Spencer and Charsley 2016). When looking further, the most important studies are those relating directly to forced migrants' experiences. They suggest a generally more difficult and de-

już, że w Polsce pozostaną kilka lat, a być może nawet na zawsze (Chmielewska-Kalińska i in. 2022; Górny i in. 2024 w druku). I to jest kluczowa informacja nie tylko dla samych migrantów, ale także dla osób, które zajmują się polityką społeczną i gospodarczą w Polsce.

I wreszcie rzecz ostatnia, o której nie możemy zapominać. Jak już napisaliśmy, w bazie PESEL, oprócz miliona uchodźców wojennych z Ukrainy, jest około 1,3 miliona osób, które można traktować jako imigrantów. W próbie sondażu realizowanego przez CMR/CESS w 2022 roku około 40% badanych stanowiły osoby, które przyjechały do Polski wcześniej. Część z nich mogła uzyskać status uchodźcy czy ochronę czasową, jeśli wyjechała z Polski i przyjechała do Polski ponownie, ale też jasne jest, że nie dla wszystkich było to możliwe. Nie mamy jednak wątpliwości, że na wszystkie z tych osób wojna w jakiś sposób wpływa, więc chociaż w naszym badaniach często rozróżniamy te populacje, to wielokrotnie to rozróżnienie jest całkowicie sztuczne. Także w kontekście polityki społecznej czy polityki rynku pracy zasadne wydaje się uwzględnianie zróżnicowanej populacji obywateli Ukrainy przebywających w Polsce.

2.4. Integracja na rynku pracy: wzorce i uwarunkowania

Kontekst do dalszych rozważań tworzą dotychczasowe badania odnoszące się do integracji imigrantów. Niezależnie od tego, że toczy się ożywiona dyskusja dotycząca samej istoty owego pojęcia i jego ujęcia normatywnego (Favell 2019; Grzymała-Kazłowska i Phillimore 2018; Schinkel 2018; Scholten 2022), to można przyjąć, że spośród kilku wymiarów integracji kluczowe znaczenie ma ten, który jest zwykle określany jako strukturalny (Garcés-Mascareñas i Penninx 2016). Integracja na poziomie strukturalnym odnosi się do procesu włączania imigrantów czy uchodźców w instytucje danego kraju, przy czym za kluczowe uznaje się: rynek pracy, system zabezpieczenia społecznego, system edukacyjny i system opieki medycznej. W odniesieniu do rynku pracy większość badań skupia się na takich cechach jak zatrudnienie, dochody i status imigrantów na rynku pracy w ogóle czy w jego sektorach (Bosswick i Heckmann 2006; Spencer i Charsley 2016). W przypadku dalszych rozważań najistotniejsze są przy tym te badania, które

layed process of integration, including in regard to the labour market, and they identify the factors usually responsible for progress in this area. Among others these are the institutional and legal context, including access to employment, refugees' human capital and opportunities or capacity for its transfer, language skills, length of stay in their destination country, and the possibilities of going back to the country of origin – but here also the related uncertainty. Finally, emphasis is placed on the differences between the genders (and the unfavourable situation of women), the significance of age (better prospects for those arriving in their new country at a younger age), and the matter of each of the migration processes displaying a certain degree of selectiveness, which also needs to be taken into account (Bevelander 2011; Bevelander and Pendakur 2014; Chiswick 1979; Chiswick and Miller 2015; Dustmann, Glitz and Vogel 2010; Dustmann and Görlach 2015).

We shall begin our analysis of the presence of war refugees from Ukraine on Poland's labour market with a presentation of the findings of the earliest surveys, conducted in mid-2022. They covered not only those fleeing war, but also those who had arrived in Poland beforehand (and referred to hereafter as migrants). The finding that the vast majority of migrants in Poland were working comes as no surprise, as we are talking about typical cases of economic migration, and earlier experience had indicated how high the level of economic activity was among Ukrainian citizens (see Fig. 1). What did come as a surprise, however, was that within barely a few months of their arrival in Poland, most war refugees were able to find their place on the job market: only around 20% of the refugees were economically inactive, and 22-26% were people looking for work. In the case of the economically inactive, the main factor explaining their status was that of their guardianship obligations towards children or the elderly, followed by state of health and age (resulting from the over-representation of persons of relatively advanced age, especially compared to the composition of previous waves of migration from Ukraine).

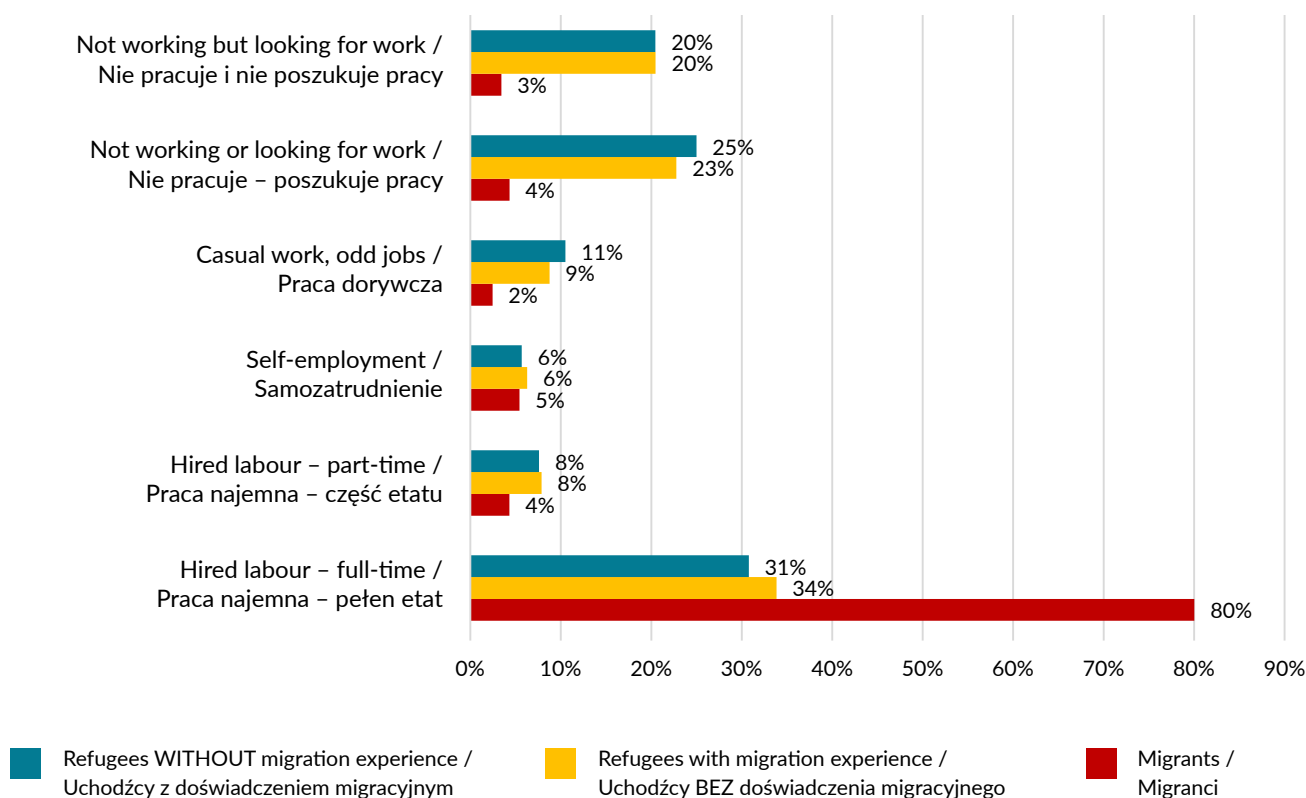
A specific employment structure in terms of the type of work performed also became apparent in this early period (Fig. 2). We are all very well aware that Poland's labour market for immigrants is concentrated in occu-

odnoszą się wprost do doświadczeń migrantów przymusowych. Wskazują one na generalnie trudniejszy i opóźniony proces integracji, w tym na poziomie rynku pracy oraz identyfikują czynniki, które zwykle są odpowiedzialne za postępy w tym obszarze. Należą do nich m.in. kontekst instytucjonalny i prawny, w tym dostęp do zatrudnienia, kapitał ludzki uchodźców i możliwości/zdolności do jego transferowania, kompetencje językowe, czas pobytu w kraju docelowym, możliwości powrotu do kraju pochodzenia, ale także niepewność z tym związana. Wreszcie podkreśla się zróżnicowanie obu płci (z niekorzystną sytuacją kobiet), znaczenie wieku (z lepszymi perspektywami dla osób, które docierają do innego kraju w młodszym wieku) oraz to, że każdy z procesów migracyjnych cechuje się pewną selektywnością, którą również trzeba brać pod uwagę (Bevelander 2011; Bevelander i Pendakur 2014; Chiswick 1979; Chiswick i Miller 2015; Dustmann, Glitz i Vogel 2010; Dustmann i Görlach 2015).

Analizę obecności uchodźców wojennych z Ukrainy na polskim rynku pracy rozpoczniemy od przedstawienia wyników najwcześniejszych badań, które zostały zrealizowane w połowie 2022 roku. Ich cechą jest to, że objęły nie tylko osoby uciekające przed wojną, ale też te, które przyjechały do Polski wcześniej (określane dalej jako migranci). Nie jest zaskakujący wynik, że olbrzymia część migrantów w Polsce pracowała, bo jest to typowy przypadek migracji zarobkowej, a wcześniejsze doświadczenia wskazywały, jak wysokie były współczynniki aktywności zawodowej obywateli Ukrainy (zob. rys. 1). Zaskoczeniem było natomiast to, że po kilku zaledwie miesiącach od przyjazdu do Polski większość uchodźców wojennych była w stanie odnaleźć się na rynku pracy: tylko ok. 20% uchodźców stanowiły osoby nieaktywne zawodowo, a 22-26% to osoby, które poszukiwały pracy. W przypadku osób nieaktywnych zawodowo głównym czynnikiem wyjaśniającym ich status były obowiązki opiekuńcze względem dzieci czy osób starszych, ponadto sytuacja zdrowotna i wiek (co wynika z nadreprezentacji osób w relatywnie zaawansowanym wieku, zwłaszcza jeśli porównamy tę strukturę z wcześniejszymi falami migracji z Ukrainy).

I już w tym wczesnym okresie zaznaczyła się także specyficzna struktura zatrudnienia, jeśli chodzi o rodzaj wykonywanej pracy (rys. 2). Wszyscy doskonale

Figure 1. Status on the labour market in Poland: war refugees and migrants from Ukraine, mid-2022
Wykres 1. Status na rynku pracy w Polsce: uchodźcy wojenni i migranci z Ukrainy, połowa 2022 roku

Source: Own elaboration based on data from the CMR/CESS 2022 survey. /
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z sondażu CMR/CESS 2022.

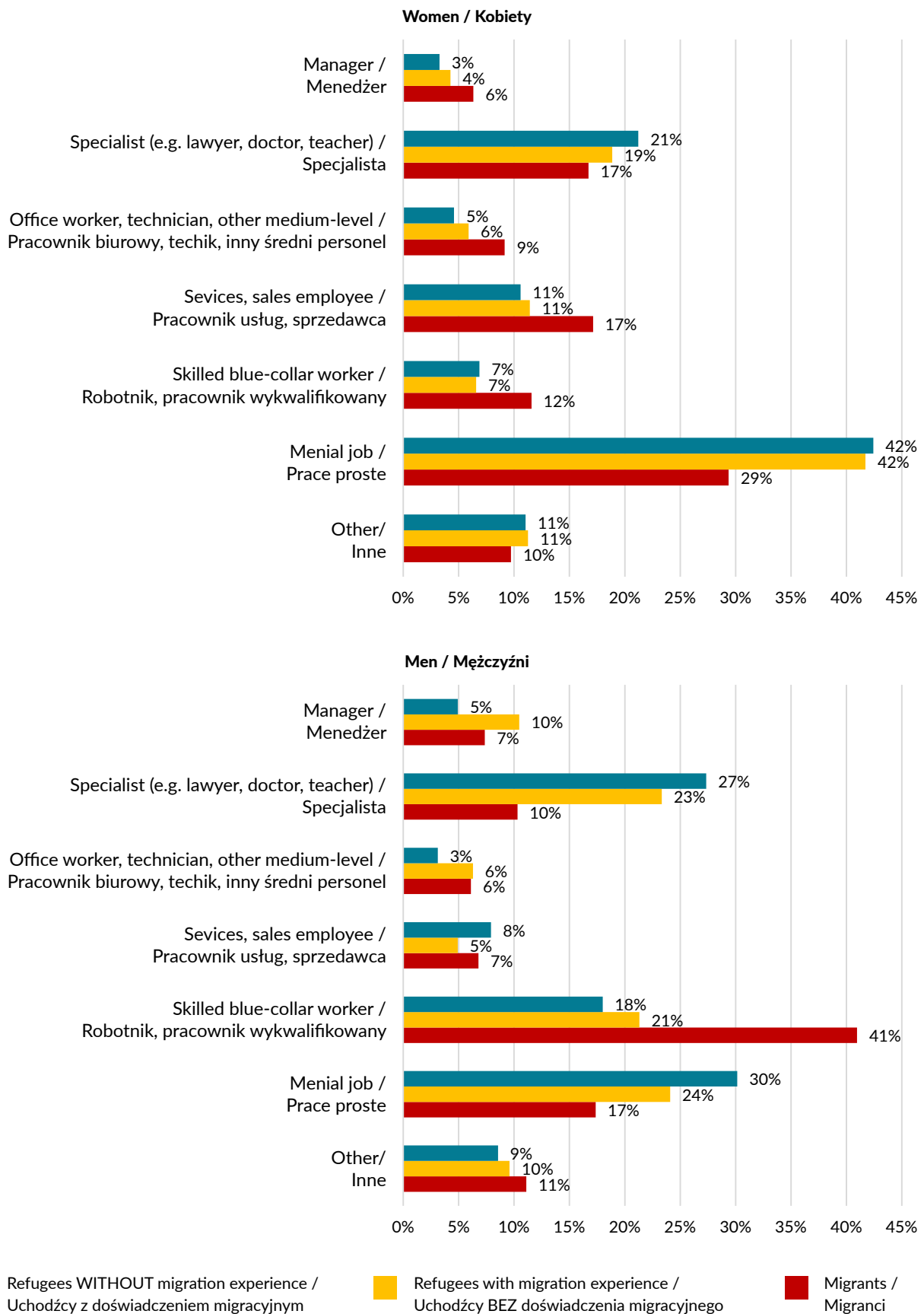
pations that do not require high qualifications. However, the wave of refugees following the outbreak of the full-scale war in Ukraine differs somewhat in this respect. Obviously the largest share of working immigrants comprises those employed in simple jobs, but some refugees are successfully obtaining specialist or even managerial positions – particularly in such sectors as education, health care, marketing communication, and the IT sector.

Using econometric models, we took a look at the differences between migrants and war refugees, and at the relationships between earlier migration experience (or lack thereof) among the war refugees and their status on the labour market in Poland, and in the case of those working – also the type of work they were doing. These analyses reveal that the likelihood of being inactive on the labour market, or unemployed, was much higher for war refugees (than among economic migrants

wiemy, że rynek pracy w Polsce dla imigrantów jest skoncentrowany w zawodach, które nie wymagają wysokich kwalifikacji. Jednak fala uchodźcza po wybuchu pełnowymiarowej wojny w Ukrainie nieco się pod tym względem różni. Oczywiście wciąż największy odsetek pracujących imigrantów jest zatrudniony przy pracach prostych, ale też części uchodźców udaje się uzyskiwać pozycje specjalistyczne albo wręcz menadżerskie – dotyczyło to w szczególności takich sektorów jak edukacja czy opieka zdrowotna, komunikacja i sektor IT.

Przyglądaliśmy się (posługując się modelami ekonometrycznymi) różnicom pomiędzy migrantami i uchodźcami wojennymi oraz zależnościom między wcześniejszym doświadczeniem migracyjnym (lub jego brakiem) u uchodźców wojennych a ich statusem na rynku pracy w Polsce, oraz – w przypadku osób pracujących – także typem pracy przez nich wykonywanym. Z prób tych wynika, że prawdopodobieństwo bycia nieaktywnym

Figure 2. Type of work performed in Poland: war refugees and migrants from Ukraine, by gender, mid-2022.
Wykres 2. Rodzaj wykonywanej pracy w Polsce: uchodźcy wojenni i migranci z Ukrainy według płci, połowa 2022 roku

Source: Own elaboration based on data from the CMR/CESS 2022 survey. /
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z sondażu OBM/CESS 2022.

before the war), but also that earlier migration experience in Poland among the war refugees had no statistically significant impact on their status on the Polish labour market after the outbreak of war. Interestingly, just a few months into the war, there was a marked tendency of polarisation in regard to participation on the labour market; on the one hand, war refugees (regardless of whether or not they had had earlier experience on the Polish labour market) were overrepresented in those occupations with the lowest skills requirements; on the other, the situation was similar for specialist occupations, in which immigrants from Ukraine had previously only very rarely had jobs.

The most recent data, from the first quarter of 2023 and regarding war refugees only, indicate a certain evolution in the process, while at the same time providing a few extremely interesting observations. First of all, it turned out that 71% of our respondents had a job at the time of the survey; barely 17% were unemployed. If we were to use the traditional definition of unemployment rate, it would be 19%. Thus it would be much higher than seen at the time on the Polish labour market, but simultaneously surprisingly low when taking into account the specific experience of the group in question. Such a high level of employment activity is due to the tendency described earlier to enter the job market as quickly as possible, and to try to obtain at least a portion of the funds necessary for living on through one's own work, but it is also a result of the very high share of those who continued working for their Ukrainian employers. According to our data, 28% of the war refugees in employment in the first quarter of 2023 worked remotely. These are of course specific and specialist jobs, meaning ones that can be performed remotely, but the scale of this practice shows, firstly, how significant the pandemic was on a global scale in the redefining of conditions of work, and, secondly, the remarkable standard of digital skills among today's war refugees from Ukraine (Górny et al. 2024 in print).

With the aid of econometric modelling, we sought to find answers regarding how, in early 2023, the two groups of Ukrainian refugees differed: those working in Poland, and those working (remotely) for employers in Ukraine (cf. Górny et al. 2024 in print). One of the things, of course, is that not all work can be performed remote-

na rynku pracy albo bezrobotnym było o wiele większe dla uchodźców wojennych (w porównaniu z imigrantami zarobkowymi sprzed wojny), ale też wcześniejsze doświadczenia migracyjne uchodźców wojennych w Polsce nie mają statystycznie istotnego wpływu na ich status na polskim rynku pracy po wybuchu wojny. Co ciekawe, już po kilku miesiącach jej trwania zaznaczyła się tendencja do polaryzacji, jeśli chodzi o uczestnictwo w rynku pracy: z jednej strony uchodźcy wojenni (niezależnie od tego, czy mieli wcześniejsze doświadczenia na polskim rynku pracy, czy też nie) byli nadreprezentowani w zawodach o najniższych wymogach kompetencyjnych; z drugiej strony – podobna sytuacja dotyczyła zawodów specjalistycznych, wcześniej bardzo rzadko wykonywanych przez imigrantów z Ukrainy.

Najnowsze, pochodzące z pierwszego kwartału 2023 roku dane dotyczące tylko uchodźców wojennych wskazują na pewną ewolucję procesu, ale jednocześnie dostarczają kilku niezwykle ciekawych obserwacji. Po pierwsze okazało się, że 71% naszych respondentów miało pracę w momencie badania. Bezrobotnych było zaledwie 17%. Jeśli zastosowalibyśmy tradycyjną definicję stopy bezrobocia, to wyniosłaby ona około 19%. Byłaby więc dużo wyższa niż ta notowana wówczas na polskim rynku pracy, ale jednocześnie zaskakująco niska, jeśli weźmiemy pod uwagę specyfikę doświadczeń grupy, którą się zajmujemy. Tak wysoki poziom aktywności wynika z opisywanej już wcześniej tendencji do jak najszybszego wchodzenia na rynek pracy i prób pozyskiwania choć części środków niezbędnych do utrzymania dzięki własnej pracy, ale też z tego, że bardzo wysoki okazał się udział osób, które kontynuowały swoją pracę dla ukraińskich pracodawców. Z naszych danych wynika, że 28% uchodźców wojennych wykonujących pracę w pierwszym kwartale 2023 roku pracowało w trybie zdalnym. Są to rzecz jasna prace specyficzne i specjalistyczne, tj. takie, które można realizować w trybie zdalnym, ale skala tego zjawiska pokazuje, po pierwsze, jak duże było znaczenie pandemii dla przededefiniowania warunków pracy w skali globalnej oraz i po drugie, jak niezwykle jest poziom cyfrowych kompetencji współczesnych uchodźców wojennych z Ukrainy (Górny i in. 2024 w druku).

Za pomocą modelowania ekonometrycznego staraliśmy się odpowiedzieć na pytanie, co różnicowało na po-

ly (in other words, it depended on the specialised nature of the work). The subsequent findings are less obvious. Family situation, and in particular guardianship responsibilities, but also the presence of one's partner in Poland (which could be interpreted as less pressure to find and undertake employment), had a negative impact on the likelihood of taking on work in Poland. Higher education turned out to have a rather controversial impact, in that it did not necessarily help the holder in finding a job (which in turn may be a result of the generally high level of education among war refugees from Ukraine). The impact of language skills was also not obvious: it turned out that while good communication skills were crucial, fluency in Polish was not so important. Finally, a very important finding of our research is that other assets or types of capital are of major importance: savings (financial assets), but also social assets in the form of social capital. Such assets tend to be treated as factors significantly increasing one's chances on the job market, although our research indicates that they also constitute an element of selection. It seems that not all war refugees from Ukraine have to work; some of them can count on the support of friends or family members, others can draw on savings accumulated beforehand. And finally, there was a very clear correlation between migration plans and position on the job market. Those who in mid-2022 planned to remain for longer in Poland were more likely to be working in Poland a few months later, that is, in the first quarter of 2023. Those planning to quickly leave had a much worse situation on the labour market. This suggests that migration plans (which, of course, may result from one's real or perceived position on the labour market) might translate into specific integrational actions and attitudes, meaning search for work, readiness to accept particular job offers and employment conditions, and so on.

As we have already mentioned, the generally very high level of education does not necessarily translate to one's likelihood of employment on the Polish labour market, but there is also one more aspect linked to this attribute, one that we are also treating as one of the biggest challenges. This challenge is the mismatch in qualifications. We have already repeatedly stressed what a high proportion of Ukrainians in Poland are working, and how high the rates of economic activity and employment are. This means in practice that finding

czątku 2023 roku dwie grupy uchodźców ukraińskich: populację osób pracujących w Polsce i pracujących dla pracodawców w Ukrainie (zdalnie) (zob. Górny i in. 2024 w druku). Oczywiście jedną z tych cech jest ta, że nie wszystkie prace można wykonywać zdalnie (czyli zależało to od specjalistycznego charakteru pracy). Kolejne wnioski są już mniej oczywiste. Negatywnie na prawdopodobieństwo podjęcia pracy w Polsce wpływała sytuacja rodzinna, w szczególności obowiązki opiekuńcze, ale i obecność partnera w Polsce (co można interpretować jako mniejszą presję na konieczność znalezienia i podjęcia pracy). Okazało się, że dość kontrowersyjny jest wpływ edukacji wyższej, tzn. wyższe wykształcenie niekoniecznie pomaga znajdować pracę w Polsce (co z kolei może być pochodną tego, jak ogólnie wysoki jest poziom wykształcenia uchodźców wojennych z Ukrainy). Nieoczywisty był także wpływ kompetencji językowych: okazało się, że kluczowe są dobre kompetencje komunikacyjne, ale już dobra znajomość języka polskiego nie ma tak dużego znaczenia. Wreszcie bardzo ważnym wnioskiem z naszego badania jest to, że duże znaczenie mają inne aktywa/kapitały: oszczędności (aktywa finansowe), ale także aktywa społeczne w postaci kapitału społecznego. Aktywa te są zwykle traktowane jako czynniki, które w istotny sposób zwiększają szanse na rynku pracy, ale nasze badanie wskazuje, że są one także elementem selekcyjnym. Wydaje się, że nie wszyscy uchodźcy wojenni z Ukrainy muszą pracować – część z nich może liczyć na wsparcie przyjaciół, znajomych, członków rodziny, inni mogą korzystać z oszczędności zgromadzonych wcześniej. Wreszcie zaznaczyła się bardzo wyraźna korelacja planów migracyjnych i pozycji na rynku pracy. Dla osób, które w połowie 2022 roku planowały pozostać w Polsce dłużej, większe było prawdopodobieństwo, że będą pracować w Polsce kilka miesięcy później, czyli w pierwszym kwartale 2023 roku. Te, które planowały szybko wyjechać, miały o wiele gorszą sytuację na rynku pracy. Sugeruje to, że plany migracyjne (które rzecz jasna mogą wynikać z realnej albo postrzeganej pozycji na rynku pracy) mogą przekładać się na konkretne postawy i działania integracyjne, tj. poszukiwanie pracy, gotowość do akceptacji konkretnych ofert pracy i warunków zatrudnienia, itp.

Wspominaliśmy już, że ogólnie bardzo wysoki poziom wykształcenia niekoniecznie przekłada się na prawdopodobieństwo zatrudnienia na polskim rynku pracy, ale

and taking on a job is not a problem in the case of war refugees in Poland. What is much more difficult is finding good (satisfying) work, in particular corresponding to their competencies. As for refugees who undertook work in Poland, but previously worked in Ukraine, over 40% of them claimed to be doing work beneath their qualifications (Górny et al. 2024, in print). In general, of course, this is not an unusual situation, because there is a mismatch in qualifications in most migration processes, including in the case of Polish citizens, but the percentage of Ukrainian refugees affected by qualification mismatch is very high.

If we look at the refugees who had highly qualified jobs in Ukraine before coming to Poland, and there were 70% of them, as many as 30% of this group were at the very bottom of the occupational hierarchy, and another 30% had jobs requiring medium-level qualifications. These simple figures emphatically show to what a large extent the war and resettlement have altered the occupational paths of many refugees who arrived in Poland from Ukraine (Górny et al. 2024, in print).

2.5. Concluding remarks: migrants and refugees on the Polish labour market – opportunities and challenges

The full-scale war that the Russian Federation launched in February 2022 is not only a key political event for the whole of Europe, but is also a source of tragedy and suffering for millions of Ukrainians. A large portion of them decided to flee the war to another region or abroad, and approximately one million of them are still in Poland. It is the perspective of these people that is, without a doubt, the most important.

However, the Ukrainian refugee outflow also has a collective dimension, and from this perspective one can assess how the country's citizens are functioning in the places where they have ended up. This paper focuses on the participation of refugees from Ukraine in the Polish labour market, and when restricted to just such an angle, one can talk about both opportunities and challenges related to this specific migration. If we look at the wartime migration from Ukraine to Poland from the point of view of two years of war, then it is undoubtedly

z cechą tą wiąże się jeszcze jeden element, który też traktujemy jako jedno z największych wyzwań. Tym wyzwaniem jest niedopasowanie kwalifikacyjne. Wielokrotnie już podkreślaliśmy, jak duża część Ukraińców w Polsce pracuje i jak wysokie są współczynniki aktywności zawodowej i zatrudnienia. Oznacza to, że w praktyce w przypadku uchodźców wojennych przebywających w Polsce nie jest problem znalezienie i podjęcie pracy. O wiele trudniejsze jest znalezienie pracy dobrej (satisfakcjonującej) oraz w szczególności odpowiadającej kompetencjom. Jeżeli mówimy o uchodźcach, którzy podjęli pracę w Polsce, a wcześniej pracowali w Ukrainie, to ponad 40% z nich zadeklarowało wykonywanie pracy poniżej swoich kwalifikacji (Górny i in. 2024 w druku). Generalnie nie jest to oczywiście sytuacja niezwykła, bo z niedopasowaniem kompetencyjnym mamy do czynienia w większości procesów migracyjnych, także w przypadku obywateli polskich, ale odsetek niedopasowania kwalifikacyjnego w przypadku uchodźców ukraińskich jest bardzo duży.

Jeżeli spojrzymy na uchodźców, którzy przed przyjazdem do Polski wykonywali w Ukrainie prace wymagające wysokich kwalifikacji, a było ich 70%, to aż 30% z tej grupy znalazło się na samym dole hierarchii zawodowej, a kolejne 30% wykonywało prace wymagające średnich kwalifikacji. Te proste liczby wskazują dobitnie, w jak dużym stopniu wojna i przesiedlenie zmieniły ścieżki zawodowe wielu uchodźców, którzy dotarli z Ukrainy do Polski (Górny i in. 2024 w druku).

2.5. Uwagi końcowe: migranci i uchodźcy na polskim rynku pracy – szanse i wyzwania

Pełnowymiarowa wojna rozpoczęta przez Federację Rosyjską w lutym 2022 roku jest nie tylko kluczowym wydarzeniem politycznym dla całej Europy, jest także źródłem tragedii i cierpienia dla milionów mieszkańców Ukrainy. Duża część z nich zdecydowała się na ucieczkę przed wojną do innego regionu albo za granicę. Około miliona z nich wciąż przebywa w Polsce. I to perspektywa tych osób jest bez wątpienia najważniejsza.

Uchodźstwo z Ukrainy ma jednak również wymiar zagregowany i w tej perspektywie można oceniać, w jaki

possible to point out significant opportunities. First of all, although war refugees are less active on the Polish labour market than the migrants from Ukraine from before the war, the shares of those in work and looking for work are still very high. Secondly, the Polish labour market shows a tendency towards polarisation, that is, the filling of jobs at two ends of the occupational spectrum – in occupations not requiring qualifications, and those that could be described as specialised. Where the latter category is concerned, some of the work is evidently being performed remotely in Poland but for employers in Ukraine. Nevertheless, at least some of the war refugees are managing to successfully transfer their human capital to the Polish labour market. In addition, it cannot be ruled out that for some of those taking on work below their level of qualifications this is a conscious choice resulting from their belief that their stay in Poland is temporary only, and as such their employment too is only temporary. Thirdly, what the quantitative effect of migration from Ukraine on labour resource in Poland will be in the long term remains an open question (both in regard to the wave of refugee migration and those who arrived in Poland earlier but were forced to modify their plans). This topic is of key importance not only for Poland, but also for Ukraine, for which the return of its migrants would have fundamental significance in the process of reconstruction, which – we hope – will take place very soon.

But migration also presents challenges. The first question is whether we should be treating the economically inactive and the unemployed as similar categories. Our studies suggest that not necessarily. Rather we are dealing with quite distinct types of people, and if only for this reason the measures aiming to further their economic activation should be tailored to their needs, to their capabilities, and also to their aspirations. A major challenge is competency matching, and what makes this challenge all the greater is that it would be difficult to ascribe competences solely to quality or level of education, or to language skills. A study conducted by researchers at the Warsaw School of Economics and the National Bank of Poland (Strzelecki et al. 2020) revealed that long before the war immigrants from Ukraine were having a positive impact on the Polish labour market. At the same time it was already evident then that although Poland was taking advantage of the labour of immi-

grants of this country functioning in places, to which they had moved. The aim of this text was to look at the participation of Ukrainians in the Polish labour market and to do so from a perspective that is both broad and specific. It is possible to talk about both opportunities and challenges related to this specific migration. If we look at the migration of Ukrainians to Poland from the perspective of two years of war, it is clear that there are significant opportunities. First, it is clear that Ukrainians are less active in the Polish labour market than before the war, but the shares of those in work and looking for work are still very high. Second, the Polish labour market shows a tendency towards polarisation, that is, the filling of jobs at two ends of the occupational spectrum – in occupations not requiring qualifications and those that could be described as specialised. Where the latter category is concerned, some of the work is evidently being performed remotely in Poland but for employers in Ukraine. Nevertheless, at least some of the war refugees are managing to successfully transfer their human capital to the Polish labour market. In addition, it cannot be ruled out that for some of those taking on work below their level of qualifications this is a conscious choice resulting from their belief that their stay in Poland is temporary only, and as such their employment too is only temporary. Thirdly, what the quantitative effect of migration from Ukraine on labour resource in Poland will be in the long term remains an open question (both in regard to the wave of refugee migration and those who arrived in Poland earlier but were forced to modify their plans). This topic is of key importance not only for Poland, but also for Ukraine, for which the return of its migrants would have fundamental significance in the process of reconstruction, which – we hope – will take place very soon.

grants of this country functioning in places, to which they had moved. The aim of this text was to look at the participation of Ukrainians in the Polish labour market and to do so from a perspective that is both broad and specific. It is possible to talk about both opportunities and challenges related to this specific migration. If we look at the migration of Ukrainians to Poland from the perspective of two years of war, it is clear that there are significant opportunities. First, it is clear that Ukrainians are less active in the Polish labour market than before the war, but the shares of those in work and looking for work are still very high. Second, the Polish labour market shows a tendency towards polarisation, that is, the filling of jobs at two ends of the occupational spectrum – in occupations not requiring qualifications and those that could be described as specialised. Where the latter category is concerned, some of the work is evidently being performed remotely in Poland but for employers in Ukraine. Nevertheless, at least some of the war refugees are managing to successfully transfer their human capital to the Polish labour market. In addition, it cannot be ruled out that for some of those taking on work below their level of qualifications this is a conscious choice resulting from their belief that their stay in Poland is temporary only, and as such their employment too is only temporary. Thirdly, what the quantitative effect of migration from Ukraine on labour resource in Poland will be in the long term remains an open question (both in regard to the wave of refugee migration and those who arrived in Poland earlier but were forced to modify their plans). This topic is of key importance not only for Poland, but also for Ukraine, for which the return of its migrants would have fundamental significance in the process of reconstruction, which – we hope – will take place very soon.

grants from Ukraine in a quantitative sense (the time and intensity of their work), it was failing to make good use of the human capital. Apart from being a topic resulting directly from the statistical data presented, this is also a theme repeatedly recurring in a parallel qualitative study: many of our respondents complained quite widely of the quality of the work they were doing at the beginning of 2023. Why is this so important? Because it could prove that the problem with qualification mismatch is largely a result of the structure of demand for labour. If this is so, the challenge would be much more difficult, since the scale of this mismatch would not necessarily shrink together with an improvement in the transferability of human capital. Finally, the presence of Ukrainians in Poland is not only a job market matter, but also an issue of access to public services (education, health care), impact on the market of goods and services, involvement in the housing market, and finally attitudes towards foreigners. These are topics we do not discuss here, but they undoubtedly deserve much attention.

To round off, we mention an issue that still remains a question rather than an answer, and simultaneously a topic that requires exploration on a level reaching beyond research in Poland. For some time now, Poland has no longer been the most important country of residence for war refugees from Ukraine. A greater number of Ukrainians are now residing in Germany, with the available data showing there to already be over 1.1 million there (see Table 2).

When we take a look at these two refugee populations, in Poland and in Germany, the first thing we see is that they are very similar. They have similar proportions of women and children, and even the numbers making use of organised accommodation are very similar. The same goes for data describing the war refugees' human capital, and – which may be something of a surprise – their language skills. We realise that Ukrainians find it very easy to communicate in Poland, but it is much more difficult for them to find their place on the labour market (as indicated in the analyses discussed above), and we should take that into account. There are also differences, but they apply mainly to the strategies for the refugees' reception and integration. At the same time, when we speak of Poland, it is with some hesitation

kowym. Z badania wykonanego przez badaczy Szkoły Głównej Handlowej i Narodowego Banku Polskiego (Strzelecki i in. 2020) wynikało, że długo przed wojną imigranci z Ukrainy mieli pozytywny wpływ na polski rynek pracy. Jednocześnie już wtedy widać było, że Polska co prawda wykorzystuje pracę imigrantów z Ukrainy w sensie ilościowym (czas i intensywność ich pracy), ale nie radzi sobie z wykorzystaniem kapitału ludzkiego. To temat, który wprost wynika z przedstawionych danych statystycznych, ale też wątek, który wielokrotnie powracał w realizowanym równoległym badaniu jakościowym: wielu z naszych respondentów dość powszechnie narzekało na jakość wykonywanej pracy na początku 2023 roku. Dlaczego to takie istotne? Dlatego, że może się okazać, że ów problem z dopasowaniem kwalifikacyjnym wynika w dużej mierze ze struktury popytu na pracę. Jeśli tak, to wyzwanie byłoby o wiele trudniejsze, gdyż rozmiary owego braku dopasowania niekoniecznie zmniejszałyby się wraz z poprawą transferowalności kapitału ludzkiego. Wreszcie obecność Ukraińców w Polsce, to nie tylko rynek pracy, ale także kwestia dostępu do usług publicznych (edukacja, opieka zdrowotna), wpływu na rynek dóbr i usług, uczestnictwo w rynku mieszkaniowym czy wreszcie postawy wobec cudzoziemców. To tematy, o których tutaj nie piszemy, ale bez wątplenia zasługują one na dużą uwagę.

Na koniec kwestia, która pozostaje wciąż raczej pytaniem niż odpowiedzią, jednocześnie temat, który wymaga zgłębienia na poziomie wykraczającym poza badania w Polsce. Od jakiegoś czasu Polska nie jest już najważniejszym krajem pobytu uchodźców wojennych z Ukrainy. Większa liczba Ukraińców przebywa w Niemczech, z dostępnych danych wynika, że jest ich tam już ponad 1,1 miliona (zob. tabela 2).

Jeżeli spojrzymy na te dwie populacje: uchodźców w Polsce i w Niemczech, to po pierwsze widzimy, że one są bardzo do siebie podobne. Zbliżone są udziały kobiet i dzieci, nawet udział osób, które korzystają ze zorganizowanych miejsc pobytu jest bardzo podobny. To samo dotyczy danych opisujących kapitał ludzki imigrantów oraz, co może być pewnym zaskoczeniem, kompetencje językowe. Jesteśmy świadomi tego, że bardzo łatwo jest Ukraińcom się w Polsce komunikować, ale o wiele trudniej odnaleźć się na rynku pracy (na co wskazują omawiane powyżej analizy) i powinniśmy to brać pod

Table 2. War refugees from Ukraine in Poland and Germany, 2023

Tabela 2. Uchodźcy wojenni z Ukrainy w Polsce i Niemczech, 2023

	Poland / Polska	Germany / Niemcy
No. of war refugees (TPD) / Liczba uchodźców wojennych (TPD)	1 m	1.1 m
Share of women / Udział kobiet	70%	67%
Share of children / Udział dzieci	40%	33%
Share using organised accommodation / Udział osób korzystających ze zorganizowanych miejsc pobytu	5-7%	8%
Share with higher education / Udział osób z wykształceniem wyższym	67%-75%	68%
Good language knowledge / Dobra znajomość języka	10% (written)	4%
Reception/integration strategy / Strategia recepcyjna/integracyjna	Rapid integration on the labour market (with possible mismatches) / Szybka integracja na poziomie rynku pracy (z możliwymi niedopasowaniami)	Long-term integration strategy (language and occupational preparation → labour market) / Długookresowa strategia integracyjna (przygotowanie językowe i zawodowe → rynek pracy)
Share in work / Udział pracujących	71%	18%
Share working remotely / Udział pracujących	28%	2%

Sources: Own elaboration based on data from the CMR/CESS 2023 survey and data from IAB (Germany). /

Źródła: Opracowanie własne na podstawie danych z sondażu OBM/CESS 2022 oraz danych IAB (Niemcy)

that we use the term “strategy”, since we realise that we have been dealing with reactive measures aimed at leading to the war refugees’ inclusion in the job market as quickly as possible, and not measures resulting from a well thought-out strategy or plan of action. A different approach was chosen in Germany, where it was accepted that first of all refugees from Ukraine needed to undergo language and occupational preparation, and only then could be expected to enter the labour market. What is striking, however, is quite how different the effects – on the labour market – have been in the two countries compared. In the case of Poland, approximately 70% of the war refugees from Ukraine have found and taken on work. In Germany’s case this share is barely around 18%. And another thing we found extremely surprising is the fact that in Germany the percentage working remotely was significantly lower than in Poland, at less than 5%. It would be hard to determine to what extent these differences are the result of methodological imperfections (errors in measurement, differences in sample selection and in survey methods), to what degree they are the consequence of specific

uwagę. Są też różnice, ale dotyczą one przede wszystkim strategii recepcji czy integracji. Jednocześnie, gdy mówimy o Polsce, to z pewnym wahaniem używamy sformułowania: strategia, mamy bowiem świadomość, że mieliśmy do czynienia z działaniami reaktywnymi, które zmierzały do jak najszybszego włączenia imigrantów na rynku pracy, a nie z takimi, które byłyby pochodną przemyślanej strategii czy planu działania. W Niemczech wybrano inne rozwiązanie. Przyjęto, że w pierwszej kolejności trzeba przygotować uchodźców z Ukrainy językowo i zawodowo, a dopiero potem oczekiwać ich wejścia na rynek pracy. Uderzające jest jednak to, jak różne efekty – na rynku pracy – notowane są w dwóch porównywanych krajach. W przypadku Polski około 70% uchodźców wojennych z Ukrainy znalazło i podjęło pracę. W przypadku Niemiec to jest zaledwie około 18%. I kolejna rzecz niezwykle dla nas zaskakująca to fakt, że w Niemczech odsetek osób, które pracowały zdalnie był znacznie mniejszy niż w Polsce i wynosił poniżej 5%. Trudno określić, na ile te efekty są pochodną niedoskonałości metodologicznych (błędy pomiaru, różnice w doborze próby i metodach realizacji

measures in migration and integration policy, and the extent to which they may be the result of differences in the traits of the migrants who ended up in these two countries (differences in selectivity). Among other things, these aspects will be taken into account in further studies aiming to provide a full understanding of the puzzlingly high level of occupational activity among the war refugees from Ukraine in Poland.

badan), na ile są skutkiem określonych rozwiązań w sferze polityki migracyjnej i integracyjnej, a na ile mogą wynikać z różnic w cechach migrantów, którzy dotarli do obu krajach (różnice w selektywności). Między innymi te elementy będą brane pod uwagę w dalszych badaniach, które zmierzają do pełniejszego zrozumienia swoistej zagadki niezwykle wysokiej aktywności zawodowej uchodźców wojennych z Ukrainy w Polsce.

References / Bibliografia

- Bevelander P. (2011). „The employment integration of resettled refugees, asylum claimants, and family reunion migrants in Sweden”. *Refugee Survey Quarterly* 30(1), pp. 22–43. doi: 10.1093/rsq/hdq041.
- Bevelander P., Pendakur R. (2014). „The Labour Market Integration of Refugee and Family Reunion Immigrants: A Comparison of Outcomes in Canada and Sweden”. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40(5), pp. 689–709. doi: 10.1080/1369183X.2013.849569.
- Bosswick W., Heckmann F. (2006). *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Chiswick B.R. (1979). „The economic progress of immigrants: some apparently universal patterns”, pp. 359–99, in Fellner W. (ed). *Contemporary Economic Problems*, Washington, DC: American Enterprise Institute.
- Chiswick B.R., Miller P.W. (2015). „International Migration and the Economics of Language”, pp. 211–69, in *Handbook of the Economics of International Migration*. T. 1. Elsevier.
- Chmielewska-Kalińska I., Dudek B., Strzelecki P. (2022). *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez oddziały okręgowe NBP*. Warszawa: Narodowy Bank Polski.
- Dustmann C., Glitz A., Vogel T. (2010). „Employment, wages, and the economic cycle: Differences between immigrants and natives”. *European Economic Review* 54(1): pp. 1–17. doi: 10.1016/j.euroecorev.2009.04.004.
- Dustmann Ch., Görlach J-S. (2015). „Selective Out-Migration and the Estimation of Immigrants’ Earnings Profiles”, pp. 489–533 in Chiswick B.R., Miller P. W. (eds.) *Handbook of the Economics of International Migration*. T. 1, North-Holland.
- Favell A. (2019). „Integration: Twelve Propositions after Schinkel”. *Comparative Migration Studies* 7(1): 21. doi: 10.1186/s40878-019-0125-7.
- Garcés-Mascreñas B., Penninx R. (eds.) (2016). *Integration Processes and Policies in Europe*. Cham: Springer International Publishing.
- Górny, A. (2017). „All circular but different: Variation in patterns of Ukraine-to-Poland migration”. *Population, Space and Place* 23(8). doi: 10.1002/psp.2074.
- Górny A., Śleszyński P. (2019). „Exploring the spatial concentration of foreign employment in Poland under the simplified procedure”. *Geographia Polonica* 92(3), pp. 331–45. doi: 10.7163/10.7163/GPol.0152.

- Górny A., Grabowska-Lusińska, I., Lesińska, M., Okólski, M. (2010). *Transformacja nieoczywista: Polska jako kraj imigracji*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Górny, A., Józwiak, I., Lewandowski, P., Kaczmarczyk, P., Palczyńska, M., Porwit, K., Rakowska, K., Grzanka, M. (2024, w druku). *Competencies and Professional Aspirations of Ukrainian Migrants in Poland*. Warsaw: IOM.
- Górny A., Kaczmarczyk P. (2019). „European Migration Transition in the Context of Post-Enlargement Migration from and into Central and Eastern Europe”, pp. 358-375 in Li, B. Khadria (ed). *The SAGE Handbook of International Migration*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington, DC, Melbourne: SAGE Publications.
- Górny A., Kaczmarczyk P. (2020). „Temporary workers and migration transition: on a changing role of the agricultural sector in international migration to Poland”, pp. 86-103, in J.F. Rye, K. O'Reilly (eds.). *International Labour Migration to Europe's Rural Regions*. Routledge.
- Górny A., Kaczmarczyk P. (2023). „Between Ukraine and Poland. Ukrainian migrants in Poland during the war”. *CMR Spotlight* 48(2), pp. 2-14.
- Górny A., Kaczmarczyk P., Szulecka M., Bitner M., Okólski M., Siedlecka U., Stefańczyk A. (2018). *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców*. Warszawa.
- Grzymala-Kazłowska A., Phillimore J. (2018). „Introduction: rethinking integration. New perspectives on adaptation and settlement in the era of super-diversity”. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44(2), pp. 179-96. doi: 10.1080/1369183X.2017.1341706.
- GUS (2020). Populacja cudzoziemców w Polsce w czasie COVID-19. *stat.gov.pl*. Pobrano 7 czerwca 2020, <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/kapital-ludzki/populacja-cudzoziemcow-w-polsce-w-czasie-covid-19,12,1.html>.
- Kaczmarczyk P. (2023). „Ukrainian Migrants in Poland during the War: The State of the Art and Key Challenges”. *Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i Praktyka* 154(3), ss. 1-22. doi: 10.5604/01.3001.0016.2359.
- McAraevey R. (2017). *New Immigration Destinations Migrating to Rural and Peripheral Areas*. London: Routledge.
- McAraevey R., Argent N. (2018). „Migrant Integration in Rural New Immigration Destinations: An Institutional and Triangular Perspective”. *Journal of Rural Studies* 64: pp. 267-75. doi: 10.1016/j.jrurstud.2018.08.001.
- Okólski M., Wach D. (2020). „Immigration and integration policies in the absence of immigrants A case study of Poland”, pp. 146-172, in M. Duszczuk, M. Pachocka, D. Pszczółkowska (eds.). *Relations between Immigration and Integration Policies in Europe Challenges, Opportunities and Perspectives in Selected EU Member States*. London: Routledge.
- Schinkel W. (2018). „Against 'Immigrant Integration': For an End to Neocolonial Knowledge Production”. *Comparative Migration Studies* 6(1): 31. doi: 10.1186/s40878-018-0095-1.
- Scholten P. (ed) (2022). *Introduction to Migration Studies: An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*. Cham: Springer International Publishing.
- Spencer S., Charsley K. (2016). „Conceptualising integration: a framework for empirical research, taking marriage migration as a case study”. *Comparative Migration Studies* 4(1):18. doi: 10.1186/s40878-016-0035-x.
- Strzelecki P. (2020). *Imigranci w polskiej gospodarce - raport z badań ankietowych*. Warszawa: Narodowy Bank Polski.
- Strzelecki P., Growiec J., Wyszyński R. (2020). *The Contribution of Immigration from Ukraine to Economic Growth in Poland*. 322. Warsaw: National Bank of Poland, Economic Research Department